ქართველი ქალები

(ისტორიული მიმოხილვა)

დიმიტრი ბაქრაძისა

გამოცემული

ზ. ჯიჯინაძისაგან

თფილისი
ქ. ხელაძის სტამბა.
1891

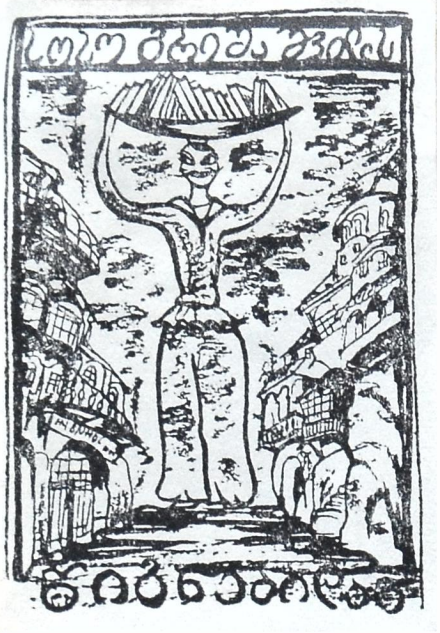

ქართველი ქალები

(ისტორიული მიმოხილვა)

დიმიტრი ბაქრაძისა

გამოცემული

ფ. ჭიჭინაძისაგან

29887

აკად. ი. გრიშაშვილის
ბიბლიოთეკა-მუზეუმი
Библиотека-Музей
имени
Акад. И. Гришашвили
Академия

ტფილისი

ქ. ხელაძის სტამბა.

1891

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 28 Января 1891 года.

Типографія Е. Хеладзе. На Саперной ул., соб. д. № 4.

ქართველი ქალები.

ისტორიული მიმოხილვა.

ამ წლის «ცისკრის» პირველს ნომერში დაბეჭდილია რედაქტორთან წარმოგზავნილი წიგნი, რომელსაც ეწოდება «გარჯვება» და რომელიც ეკუთვნის კნეინა ბარბარე ჯორჯაძისას. რასაკვირველია ჩვენმა საზოგადოებამ ამ წიგნს თავისს დროზედვე შესაფერი ყურადღება მიაქცია. ეს კიდევ არაფერი, რომ მთხზველი არის დედათ-სქესისა. ქართველი ქალები სხვანიც არიან «ცისკრის» თანამშრომელნი. ღირსება «გარჯვებისა» სძევს თვით იმისს საგანში... «გარჯვება» არის დაწერილი სასიამოვნოს საუბრის ენით; აზრებია გამოხატული ცხადად და აღბეჭდილი ნამდვილის დედობრივის გრძნობით. ჰსჩანს, კნეინა ჯორჯაძისა ცნობის-მოყვარეა, კითხვაში და მსჯელობაში დახელოვნებული. ჰსჩანს, სამამულო ენისა და სიტყვიერების წარმატება გულითა სურს. პატივის-საცემი ავტორი თავისს «გარჯვებაში» არღვევს უ. არდაზიანის კრიტიკას, რომლითაც ვითამც ის აღკრძალავს ლექსების საჭიროებას. თავისის სიტყვის დასამტკიცებლად ბუნებითს წესს იხსენიებს, რომელსაც ადამიანში სხვა-და-სხვა ნიჭი დაუნერგია. კნ. ჯორჯაძისა ჰშიშობს, რომ ამ გვარმა უსაფუძვლო და აჩქარებულმა კრიტიკამ ახლად დაწესებული საქმე არ დაამციროს. ამას გარდა ისტორიისაკენაც მიაქცევს ჩვენს ყურადღებასა და მოიხსენებს ძველთგანს საქართველოს მეცადინეობას, სიბრძნეს და ხელოვნებას.

თუმცა ჩვენი მამული დიდს გაჭირვებაში და აღრეულებაში ყოფილაო და, იმისს შვილებს არა ჰქონიათო არც ლიცეები, არც უნივერსიტეტები და არც ენების ცოდნაო. «საქართველოს ხალხნი არიან ზნეობით სრულნი და ვიცით მხოლოდ ერთი ან-ბანი... ეს ან-ბანი არის საღმრთო წერილიო.» აქ ავტორი გვირკვევს, რა სარგებლობა გამოგვაქვს საღმრთო წერილის ცოდნით. ეს სარგებლობა არის—მითვისება ჭეშმარიტებისა, დაწესება სჯულისა, მნიშვნელობა ქრისტიანობისა, დამარხვა მცნებისა, სიყვარული მოყვასისა და პატიოსნება. ამ ანბანის ცოდნას უმეტესად ქალნი ეტანებოდნენო.

უკანასკნელის სიტყვების ჭეშმარიტებას ჩვენ სრულებით აღვიარებთ. საღმრთო-წერილის ცოდნას გარდა, სხვა მრავალი ღირსებაც შეამკობდა საქართველოს ასულთა. იმათი თვისება გარეგანი და ზნეობითი, იმათი მნიშვნელობა მოქალაქეობითი, იმათი განთქმულობა უცხოს ქვეყნებში—დიაღ შესანიშნავია ყოველივე, თუმცა ჩვენ კი ჯერ კარგად არა გვაქვს დაფასებული. ამ საგანზედ ჩვენს დროში საკმაო ყურადღება ჯერ არც ერთს მწერალს არ მიუქცევია, და ამიტომ საჭიროთ ვხადით მოკლედ გამოვარკვიოთ. იმედი გვაქვს მკითხველნი კმაყოფილნი დარჩნენ.

აზიასა და ევროპას მცხოვრებთაგან საქართველო ძველათვე ცნობილი ქალთა და კაცთ შვენებით. რა არის ამის მიზეზი?—ჰავა და გეოგრაფიული მდებარება ადგილისა, რომელნიც ბევრით განსხვავებენ საქართველოს სხვა ქვეყნებისაგან, და რომელნიც იმოქმედებენ ადამიანის აგებულებაზედ და ხასიათზედ, ხალხის წესდებულებაზედ და თვით ისტორიულს მოძრაობაზედაც? ეს აზრი ახლა საზოგადოდ არის მიღებული და ჭეშმარიტია თუ არა, მაშ, ჩვენ ამაზედ ნურასღა ვიტყვით. ცხადია მხოლოდ, რომ ქართველი ქალები ყოფილან შესანიშნავნი სიტურფით. ფრანცუზები არიან ბუნებით კარგად დამა-

ფასებელნი სიდამაზისა და ერთი იმათგანი შარდენი, რომელმაც საქართველო აღწერა მეჩვიდმეტე საუკუნეში, დიდის აღტაცებით მოიხსენებს ამ მხრით ჩვენს ქვეყანას. «საქართველოს სისხლი არის უკეთესი, ამბობს შარდენი—უკეთესი მთელს აღმოსავლეთზედ და—შემიძლია ვსთქვა, უკეთესი მთელს ქვეყანაზედაც. მე არ შემინიშნავს აქ უშვერი სახე არც ერთს სქესში. აქაური სახეები აღბეჭდილია ანგელოზებრივის გამოსატულებით. ბუნებას მოუფენია უმეტესს ნაწილს ქალებზედ ის სიტურფე, რომელიც სხვაგან არსად იპოვება, რომ ჩემს გულში სიყვარული არ აღგზნებულიყო. დახელოვნებული მხატვრობაც ვერ წარმოადგენს უუმშვენიერესს სახესა და მოყვანილობასა. ქართველნი ქალნი არიან ტანოვანნი, საკვირველად აგებულნი და წელში გასაცვიფრებელად წვლილნი; არიან მახვილის გონებისა, ზრდილნი და თავაზიანი, ამასთანავე ამაყნი და ამპარტავანნი». ამ სიტყვებით გამოგვიხატავს შარდენი საქართველო-იმერეთის ქალებსა. ეს სიტყვები მოგონილნი და უსაფუძვლონი არ არიან, ჩვენ კიდეც გვსსენეთ, რომ უუძველესის დროიდგან ქვეყანაზედ განგრცელებულიყო აზრი, რომ ჩვენს მხარეში ბუნებას დაუმკვიდრებია უაღმატებულესი სიტურფე მამრობითის და მდედრობითის სქესისათვის და ამისთვის დასტრფოდნენ აზიელნი და ევროპიელნი საქართველოს ვაჟქალთა. ამის დამტკიცებას ვპოულობთ ისტორიაში. რამდენისამე ასის წლის წინეთ ქრისტეს-შობისა, ერთი ებრაელ მწერალი მოგვითხრობს,—რომ იკერიაში ფინიკიელთ კაჭრობა ამ საგანზედ იყო დამყარებულიო. კგონებთ, რომაელთა—აგრეთვე. შემდეგ ქრისტიანობის მიღებისა საქართველოში და სამეფოს მტკიცედ დაფუძნებისა, კიზანტიის მფლობელნი და დიდებულნი ხშირად ცდილობდნენ შეუღლებასა ქართველს ქალებთან. მოგეხსენებთ აქ რამდენსამე შემთხვევას: მეთერთმეტე საუკუნეში კონსტანტინეპოლის იმპერატორი მიხეილ-დუკა იყო და-

ქორწინებული ბაგრატ მეოთხის ასულზედ, რომელსაც ერქვა მართა, და მართას ბიძა-შვილი ირინე ჰყავდა იმპერატორის ძმის, ისაკ-კომნენს; ბაგრატის დის წული ჰყავდა სელჯუკის სულთანს ალფ-ასლანს. მეთორმეტე საუკუნეში დავით მეორეს ჰყავდა ორი ქალი—კატა და თამარ. კატა იცოლა ალექსი კომენმა, იმპერატორის ნიკიფორე ბარიანისა და განთქმულის მწერლის ანნა კომნენის შვილმა, თამარ შეუღლდა შირვანის მთავართან, რომელსაც ერქვა ფაღლონ და რომელიც თამარისაგან იყო გაქრისტიანებული. მეთოთხმეტე საუკუნის ტრაპიზონის იმპერატორს ალექსი მეორეს ჰყავდა ცოლად ქალი მესხეთის ათაბეგის ბექასი. ისტორია ამასაც გვიანბობს, რომ 1450 წელს იმპერატორმა კონსტანტინე-დრაგოზემ წარმოგზავნა საქართველოში ელჩი დიდის საჩუქრით გიორგი მერვის ქალის სათხოვნელათ, მაგრამ უყამო კონსტანტინეს სიკუდილმა მოშალა ამ საქმის დაბოლოება. რუსეთის მხრით ვიცით ორი შემთხვევა: კიევის დიდმა კნაზმა იზიასლავ მსტისლავიჩმა იქორწინა 1454 წელს ჩვენის მეფის ასულზედ, თუმცა არ ვიცით დამტკიცებით ან რომლის მეფის ქალი იყო და ან რა ერქვა. მეჩვიდმეტე საუკუნის ბოლის გოდუნოვი თხოულობდა გიორგი მეცხრის ქალს ელენეს თავისს შვილისათვის. არაბეთის სალიოთ მოადგილენი ანუ ემირნი და სპარსეთის მფლობელნი აგრეთვე ეტანებოდნენ ქართველ ქალებსა. ვისაც ჩვენი ისტორია ამოუკითხავს, ის მოიგონებს ჯალალ-ედინს, აზატხანს, ქაიხოსრო მეორეს და შაჰ-აბაზს, რომელნიც ქართველი ქალებისაგან იმათთან შეუღლებაზედ უარის თქმისათვის საქართველოზედ გალაშქრებოდენ და ააოხრებდენ; ის მოიგონებს აგრეთვე ომარ ხანს, ავარიის მთავარს, რომელმაც სოლომან ბირველის დროს ვასანის ციხე დაარღვია და რა დასტუა ორი დები აბაშიძეთ გვარისა, ერთი შეირთო თვითან და მეორე მისცა თავის ბიძას იბრაჰიმს შუშის ხანს. ყურად-

ლებით უნდა მოვიხსენოთ რასაც ჩვენი და უცხო ტომის მწერლები გვიამბობენ მეთექვსმეტე, მეჩვიდმეტე საუკუნესას. ამ დროებში სპარსნი და ოსმალნი დიდ-ძალს ვაჟ-ქალთ სტყუევებდნენ და გაიყვანდენ საქართველოდგან, ხარკათაც ედვათ ეს უბედურთ ჩვენ მთავრებს და მეფეებს. ეგვიპტე კონსტანტინეპოლი, ისპაჰანი და სხვა ადგილები ბაზრებით იყვნენ გადაჭცვილნი, სადაც ეს სიტყვიერი სავაჭრო ისყიდებოდა და დიად დიდი გასავალი ჰქონდა... ერთი ფრანციული მწერალი, ჭკვიანი და კარგად ნასწავლი, დიუბუა-დე-მონპერე, ისეთს რასმე გვიამბობს, რომ იქნება სხვა ქვეყნებისათვის სასარგებლო იყო, მაგრამ ქართველს კი სულს აღუშფოთებს. ზეციერმა განგებამ ამიტომ მიაყენა საქართველოს ეს უბედურება, რომ აღმოსავლეთის ხალხთ სისხლი გაწმენდილიყოვო; მაგალითად ასახელებს სპარსთა. ძველნი სპარსნი იყვნენო უშვერნი, მაგრამ უკანასკნელს დროს მოშვენდენო, რადგანაც იშვიათად ჰნახავდით სპარსს, რომ იმისს სახლში არ ყოფილიყო საქართველოდამ წაყვანილი ანუ მოტაცებული ქალიო. ის შესცდება ვინც იფიქრებს: ვითომც მხოლოდ გარეგანი თვისება იყო მიზეზი უცხო ტომთაგან ცდისა,—ქართველი ქალები ჰყოლიყოთ. არა, ჩვენ ეს აზრი გვაქვს და ჭეშმარიტადაც აღვიარებთ, რომ სადაც აღადგენს უმაღლესს ადამიანის თესლსა, ან როგორც ევროპიელნი იტყვიან—ტიპსა, იქ მარტო სახის სიმშვენეს არ აკმარებს. ამ ტიპს ბუნება განასხვავებს თვით ზნეობითის ხასიათით, ესე იგი, შეამკობს მაღალის გონიერებით, ხასიათის სიმტკიცით და ძალით, ნამდვილის ზდილობით და მიმზიდავის მისვრა-მოხვრითა ან მანერებითა. ამ თვისებაებით მეტად თუ ნაკლებად გაირჩევიან ის ტომნი, კავკასიის ძირიდგან რომ წარმოსდგნენ—სხვა დაბლა მდგომარე ხალხებში. საქართველოს ხალხი ამ ხასიათით მიაქცევდა თავისს-თავზედ საზოგადო ყურადღებას. საქართველოს ქალებისთვისაც ეს იყო მიზეზად

იმათის ბედკრულის ხვედრისა, ისტორია დაწვრილებით არ მოგვითხრობს იმათ მდგომარეობას სამშობლო ადგილებს გარეთ; მაგრამ ეჭვი არ არის, იმათ უნდა ჰქონიყოთ გავლენა სულთნებზედა და შახებზედ და ამ გავლენას სასარგებლოდ მოიხმარებდნენ თავისს სამშობლო ქვეყნისათვისაც. რამდენიმე მაგალითი ვიცით, რომ როდესაც საქართველო ყოფილა შიშს ქვეშ განრისხებულის მტრების მხრით. მაშინ ეს განსაცდელი ასცილებია დედაკაცების ცდითა და მოხერხებულის შუამდგომლობით.

ახლა უნდა დავხედოთ ჩვენის ქალების მდგომარეობას თვით საქართველოში. მართლა და რა ხასიათი ჰსძევს ამ მდგომარეობას, როგორ გამოგვირკვევენ ისტორიის მომთხრობნი— ჩვენნი და უცხო ტომთანი?

ეჭვი არ არის, რომ ქვეყნის გარემოებაზედ არის დამოკიდებული შინაური ანუ კერძოობითი მდგომარეობა. ეჭვი არ არის, რომ დამყუდროებულს ხალხში დაუბრკოლებლად აღყვავდებიან ადგილ-მამულის მართვა და ჰსწავლის წარმატება. სადაც გარემოება ლაშქრობის ზრუნვას მოითხოვს, იქ ეს თვისება მიყრუებულია; სადაც ამ გვარი გარემოება სამუდამოა, კარგათ ვგრძნობთ ამას რა შეუძლება: იქ სიყრმითვე კაცი შიშშია და სწავლას ვერ დაუდებს თავსა. რასაკვირველია დედაკაცებს აქვსთ ამ გარემოებაში თავისი მონაწილეობა, ასეა ყოველგან; ასევეა ევროპასა თუ აზიის ქვეყნებში. საქართველოს ხვედრი თვითოეულმა იცის, ძველათვე იმისს შვილებს მტრები არ აძლევდნენ მოსვენებას. დროს-განმავლობას უფრო და უფრო დიდი განსაცდელი მოაქვნდა. ადგილ-მამულის პატრონობისათვის ვის ეცალა! დედაკაცები როგორ დაჰსდებდენ გულს თავიანთს. შინაურს საქმეებზედ!... მაგრამ სიცრუვე იქნება ჩვენის მხრით, თუ ვჰსთქვით ისინი სრულიად უმეცარნი იყვნენო. არა, ხელთსაქმობა თითქმის უმეტესს ნაწილს შეეძლო. ზოგ-

ნი იმათ შორის კარგს ნიჭიერებასაც გამოიჩენდნენ. ეს ცხადია: მხოლოდ გულს-მოდგინებით განიხილეთ ის ნამუშაკობა, აქამომდე ეკკლესიებში და მონასტრებში დაცული რომ არის. ჩვენ თვითან გვინახავს ქარგაზედ ნაკერი და ქსოვილი საეკკლესიო ნივთები, ამ ორასის წლის წინათ რუსეთში გადასულთ ქართველებს რომ შეუწირავთ სერგიის-ლავრასთვის, მოსკოვის გუბერნიაში იმათის ხელოვნებას ახლაც დიდს უურადღებას მიაქცევენ ვილიგრიმნი ანუ სალოცავათ მიმოსვლელნი... გონების განმსენელი სწავლაც არ იყო ჩვენის ქალებისაგან სრულებით დატევებული. კითხვა-წერა მრავალთ იცოდნენ. ვისაც საკმაო დრო ჰქონდა. უფრო უპირველესს სათავად-საზნაურო წრეში, ისინი უმაღლესს შრომასაც მისდევდნენ: ისინი სტკბებოდენ ჩვენს ენაზედ დაწერილის, ანუ სხვა ენით გადმოღებულის საერო თხზულებაებით; კითხულობდნენ უფრო განთქმულს რუსთაველის «ვეფხის ტყაოსანს», რომელიცა უუმშვენიერებდა სიტყვიერებას და განუწმედდა აზრს და ზნეობითს გემოვნებას, მრავალთ იცოდენ ზეპირათ; კითხულობდენ საბერძნეთის ფილოსოფოსთა მშობლიურს ენაზედ, მამათა-ცხოვრებასა და საღმრთო-წერილებსა. უფრო ამ უკანასკნელს საგანზედ იყო დაარსებული ქართველი ქალების განათლება. საღმრთო-წერილის სწავლა აღბეჭდავდა საძარადისოდ იმათს საუბარს, იმათს მოქმედებას და იმათს მოღვაწეობას ქრისტიანობრივის ხასიათით. ვიცით, რომ რამდენიმე უწერიათ კიდეც და იმათ შრომას ჩვენს დრომდინ მოუწევია. წმიდა-ნინოს მოსვლა საქართველოში და მირიანის მოქცევა არის აღწერილი კასეთის დედოფლისაგან. რანის მეფობელის მეუღლემ შუშანიკმა, რომელიც იყო ტომით სომეხი, ქმრისაგან ეწვალა მეხუთე საუკ. და არის დასაფლავებული მეტეხის ეკკლესიაში, დაუტოვა მისგან დაწერილი სომხურს ენაზედ საღმრთო ლიტურგია. მეჩვიდმეტე საუკუნეში თეიმურაზ პირველის დამ მაკრინემ შეადგინა ქარ-

თვალთ წმიდათ საგალობლები, აქამომდე რომ იკითხებიან ჩვენს ეკკლესიაში. იქნება იყო სხვაც რამ ქართველთ ქალებთაგან დაწერილი, რომელთაც ამ ჩვენს ცნობამდისინ არ მოუწევიათ, ანუ სამუდამოდ დაკარგულან ჟამთა განმავლობაში და ქვეყნის აღრეულებაში.

ჩვენ ყოველთა ვიცით დედაკაცების მდგომარეობა თითქმის მთელს აზიაში: ისინი არიან დახშულნი და ქმრებსა ჰყავთ სასტიკს მონებას-ქვეშ. საქართველო აზიაში მდებარებს და ამისთვის ევროპაში მრავალთა ჰქონდათ და კიდევაც აქვთ აზრი, ვითამც ქართველი ქალებიც ამ მდგომარეობაში ყოფილიყვნენ. ეს აზრი სრულიად უსაფუძვლოა. თუმცა ჩვენი მხარე აზიის ქვეყანა იყო, მაგრამ ამ საგანში არც ერთს აზიის ხალხს არ ეთანასწორებოდა. აი ამის მიზეზები: ხალხის ხასიათი იქ განსხვავდებოდა სიცოცხლითა და მოძრაობით; აქ ევროპის სახელმწიფოთ--საბერძნეთს, რომს და ვიზანტიას ჰქონიათ ხანგრძლივი გავლენა; ისტორიული სვე საქართველოსი ყოფილა მტკიცედ დამყარებული ქრისტიანობრივს სწავლა-ზნეობაზედ. მაშასადამე ქართველთ ქალთ დახშული ცხოვრება და მონებას-ქვეშ ყოფნა უადგილოდ უნდა ყოფილიყო. ჯერ დიდს დროს არ გაუვლია, რაც ჩვენის ქალაქის სამოქალაქო მდგომარეობა შეიცვალა, და რასაკვირველია ზნეობითი წესი თითქმის ისევ ძველია; მაგრამ ვერც ქართლ-კახეთში და ვერც იმერეთის მხარეს ვერა ვპოვებთ ქალების დახშულობის კვალსა.. ისევ ისტორიას მივმართოთ: ეს აზრი უფრო ცხადად გამოირკვევა რომელს ქვეყანაშიაც მდედრობითი სქესი მონებაშია, იქ დედაკაცი სრულიად არა ჩანს, ესე იგი ვერც ხასიათის სიმტკიცეს გამოიჩენს საჭიროების დროს და ვერც სამოქალაქო მართვაში მიიღებს მონაწილეობას. ჩვენ ქვეყანაში ეს არა ყოფილა...

მაშ რა თვისება სძევთ ქართველთ ქალების მნიშვნელობა-

სა და იმათს მოქმედებას საერო საქმეებში? ჩვენს ისტორიასა სწამს, რომ ივერია წიდათ-სდომია ღვთის-მშობელს და იმისი მადლი მოჰფენია ქართველს ტომს და უსამეტნავესად ქართველ ქალებს. შეიძლება მრავალთ საეჭვოდ მიიღონ ეს აზრი; მაგრამ აი რა არის შესანიშნავი და ჩასაფიქრებელი. ჭეშმარიტის სარწმუნოების დამყარებამდინ საქართველოში, დედაკაცებს ვერა ვხედავთ, შემდეგ ამისა კი ცხადად აღმოჩნდებიან. ანდრია მოციქული რომ ათვსაზეთს და მესხეთის მხარეს მოვიდა, დედაკაცისაგან იყო მიღებული; დედაკაცმავე მიიღო ზირველად ქრისტიანობა და იმისი მეცადინეობითვე სარწმუნოების საფუძველი დაიდვა აქა. მერე მოვიდა ნინო და ვიცით ვისის შემწეობითაც განავრცელა ქრისტეს სჯული: ეს შემწენი იყვნენ დედანი — ურიის ქალი სიდონია, მირიანის მეუღლე ნანა და უჯარმის დედოფალი სალომე; თითქმის უკანასკნელისაგან არის მოსჯულებული კახეთის მხარე. მეცხრე, საუკუნემდინ ერთი კახეთის ნაწილი, სახელდობრ ჭერეთი, სალეიდონის კრების შემდეგ, მწვალებელის სარწმუნოებას აღვიარებდა; აქ მართლ-მადიდებლობის შემოტანას ისტორია მიაწერს კახეთის დედოფალს დინარას, წმიდათა-შორის შერიცხულს. ვგონებთ ამ მოღვაწეობისათვის, ზემოთ კასსენეთ შირვანის მთავრის მოქცევა იმისს მეუღლისაგან, რომელსაც ეწოდებოდა თამარ და იყო დავით მეორის ასული. სხვა რა უნდა ვსთქვათ საქებრათ ჩვენ წინაპართ დედათა? ისინი სარწმუნოებაზედ ასე მტკიცედ იყვნენ, რომ დაუჯერებელს და შესაძრწუნებელს ტანჯვას ითმენდენ ურწმუნოთაგან, და ამ გვარის გასწირულებით დიად დიდს მაგალითს უჩვენებდენ კაცთა; ისინი გულს-მოდგინეობდენ ტაძრებისა და მონასტრების აღშენებაზედ, მოგზაურობდენ აღმოსავლეთის წმინდა ადგილებში, უძღვნიდენ უსკს შემწეობას საბერძნეთის დავრდომილს ქრისტიანებსა და კეკლესიათა. არა სჩანს, რომ რიგორათაც შინ, აგრეთვე გარეთ ჩვენს ქალებს დიდი პატი-

ვისცემა უნდა ჰქონიყოთ? სხვა არა იყოს რა, მარტო მეფობა დიდისა თამარისა, იმისი სამაგალითო საქმეები საქართველოში და უცხო ქვეყანაში, იმისი მეცადინეობა სწავლისა და კეთილზნეობითს გავრცელებაზედ თავისს ხალხში, იმისი შემძლებლობა, რომელიც აღმოიჩინა კავკასიელთ მოქცევით და ტრაპიზონის იმპერიის დაფუძნებით თავისის ნათესავის დავით-კომნენისათვის, იმისი დაკრძალვა, კერძოობითი ცხოვრება და უმანკოება სულისა,—სხვა არა იყოსრა, მარტო ეს შემთხვევა ჩვენს ისტორიაში მოიზიდავს საქვეყნო ყურადღებას არა თუ მხოლოდ იმისს სახელზედ, მთელს საქართველოს დედათა სქესზედაც.

ამ მოქმედებაების შემდეგ, არც მამაცური მხნეობა უნდა გვიკვირდეს ქართველ ქალებში. მართლა და ისინი ამ გვარად იყვნენ ცნობილნი ევროპიელთაგან. ზემოხსენებული ფრანცუზი შარდენ გაკვირვებით აღწერს იმათს ახოვნებას. უეჭველია ყველას წაუკითხავს პუშკინის პოემა —ბახჩი-სარაის ფონტანი: აქ არის ერთი საქართველოთგან მოტაცებული მშვენიერი ქალი, რომელიც იმისს პატრონის გულის-წამრთმევს პოლიაჩკას ხანჯლით აშინებს და ეტყვის—მერიდე, თორემ კავკასიის ახლო ვარო შობილი და ხანჯლის ხმარება ვიციო... ჩვენ ვიცით მრავალი შემთხვევა, რომელშიაც ქართველ ქალების გასაოცარი გულადობა და ახოვნება გამოუჩენიათ; ვიცით მაგალითად, რომ როდესაც თურქთ, სელჯუკიდთ ეპყრათ იერუსალიმი, უცხო თესლნი ხშირად ჰხედავდენ ჩვენ დედაკაცთ აღჭურვილთ და ასე მიმომსვლელთ სალოცავად. ამ გვარადვე იყვნენ ჩვენი ქალები გამოჩენილნი საქართველოს შეჭირვების დროს სპარსთაგან... აქ ერთი შემთხვევა უნდა შემოვიტანოთ. პოლშური მწერალი კრუზინსკი, რომელიც დიდხანს იმყოფებოდა სპარსეთში მეთვრამეტე საუკუნეში და ამ დროს ქართველთ ლაშქრობის აღწერა დაგვიტევა, აი რას გვიანბობს ერთის ქართველს დედაკაც-

ზედ. 1725 წელს, ერთი დედაკაცი, რომლის ქმარი მოკლათ გულნაბადის ომში, მოიჭრაო საქართველოდგან ისპაჰანს შურის საძიებლათ. ავღანთ ძვირათ დაუჯდათო იმისი ქმრის სიკვდილი; იმან მოკლაო სხვა და სხვა ჩხუბებში ოთხმოც და ათი კაცი, და მაშინ იცნესო, რომ დედაკაცთაგანი იყო, როდესაც დაატყვევესო; მაგრამ პატივი თურმე სცეს იმისს გმირულს განწირულებას და გაანთავისუფლეს. რამდენჯერ მომხდარა, რომ ქართველ დედაკაცებს უმხნევებიათ კაცები გაცეცხლებულს ომებში. ხმალი ლეჩაქში გახვეული,—აი რა ღონისძიებას თურმე ხმარობდენ ქმრების გასამხნევებლად ანუ სირცხვილის მისაყენებლად. რამდენჯერ მომხდარა, რომ თვით ქალებსაც უწინამძღვრიათ ჯარებისათვის და გაუმარჯვნიათ.

ასრეთნი იყვნენ ძველათ საქართველოს ქალები. ჩვენ ვსცდილობდით კარგათ გამოგვერკვია იმათი თვისება და იმათი მოქმედება. შეიძლება ბევრმა იფიქროს, რომ ქებაში საზღვარს გარეთ გავდივართ, არა გვგონია. ჩვენ წარმოვადგინეთ ფაკტები, რომელნიც თავისს თავადვე მეტყველებენ, ჩვენ ფაკტებიც მოკლედ მოვიხსენეთ, ამისთვის რომ ვშიშობდით სიტყვა არ გაგვევრცელებინა. დაწვლილებით რომ შაიკრიფოს, მთელი წიგნი დაიწერება. მართალია, ნაკლულევანება არ გვიჩვენებია; მართალია, ისტორიაში შენახულია მაგალითები ისეთი მანკიერებისა, რომელიც შეჰზარავს ზნეობაში აღზრდილს ადამიანსა, როგორათაც რუსუდან, უღირსი და ბიწიერებით აღსავსე შვილი დიდისა და ყოვლით შემკულის თამარისა, ანუ როგორათაც ნესტან-დარეჯან, რომელმაც მეჩვიდმეტე საუკუნეში შესძრა მთელი იმერეთი საზიზღარის ყოფა-ქცევითა, და სხ. მაგრამ რა ვქნათ. მთელი ქვეყანა ასეა დაწესებული, რომ სისრულე არაფერშია. სჩანს ეს აუცილებელია. უმშვენიერესს ადგილებშია, ჭვავით რომ შემკულნი არიან ხან და ხან—ასე გვიანბობენ სასტიკი გრიგალი საჭირო არისო, რომელიც თუმცა დას-

ცემს და აარსებს რასაც კი შეეხება, მაგრამ თურმე სწმენდს ჭაერსა და ვ ნც უკუნებლობას ეძებს იმას აეთხიდებს. ასეა ცხოველს ბუნებაშიაც. ბიწიერება ზნეობისათვის გრიგალია, რომელიც ორს-სამს იმსხვერპლებს, და ორასს სამასკი გააფრთხილებს, ისტორიაც იმ აზრით იწერება, რომ მაგალითებით უჩვენოს რა არის მანკიერება, რა შეუდგება და ან რა თავის დაცვა გვმართებს. ისტორია გვიმტნევს, რომ სადაც ზნეობა, უმეტესად ქალის ზნეობა—მაგალითებზედ დაიხშავს თვალსა, იქ ბიწიერება მრავლდება და ვრცელდება, სამოქალაქო წესი ირღვევა და იშლება; იქ გონების ძალი და ხასიათის სიმტკიცე ჭსუსტდება, ღვთის და მამულის სიყვარული აღმოიფხვრება. სხვა მიზეზი არა ჭქონია რა ძველთ აღუვაებულთ სასელმწიფოების აღმოხოცვასა; სხვა მიზეზი არა აქვსრა ახალს დროში ზოგი ერთის დაუღონებასა და მოუძლურებასა.

ახლანდელი დრო მჭიდროდ არის შეკავშირებული წარსულ დროსთან. როგორათაც კაცი, ისე ქალი თითქმის ისეთნაგვ არიან საქართველოში, როგორც უწინ ეოფილან: ისევ ის სისხლი მოდინარეობს ქართველს დედათ-სქესის ძარღვებში და ისევ ის თვისებები შეადგენენ იმისს ხასიათს,—თვისებები, რომლებითაც მიიქცევენ თვით ევროპიელთ საზოგადო ყურადღებას, ესე იგი—სიტურფე, სასიამოვნო საუბარი და მიმზიდავი მანერები საზოგადოებაში და გონების ნიჭიერებანი. კითხვისა და წერის სურვილი, რომელსაც აღმოაჩენენ კნ. ჯორჯაძისა და სხვანი, დიად საქებარი არის. საკურველია, რომ ჩვენი ქალები უფრო და უფრო შეეჩვევნენ კითხვასა და წერასა, კითხვა-წერა ადამიანს გონებას გაუხსნის და გონების გახსნა დაგვაყენებს ჭეშმარიტს გზაზედ. საკურველია, რომ საღმრთოწერილის სწავლაში თავისს წინაპართ ჭბაძვიდნენ: ესე სწავლა საფუძვლად არის მიღებული დაწინაგებულთ ევროპიის ქვეყნებში, რადგანაც უჩვენებს ნამდვილს ქრისტიანობისა და კაცობ-

რიობით განათლებას და გულში განაღვიძებს მაღალ გრძნობათა—ჭეშმარიტს სიყვარულს ზნეობასა და მოყვასისადმი, რომელზედაც არის დამყარებული ყოველივე კანონი და წესი, რომელთაგორათაც მაცხოვარი გვიბრძანებს. სასურველია, რომ ქართველნი დედანი ამ საგანზედ სდებდენ შვილების სწავლის საფუძველს, რადგანაც ნამდვილი განათლება უამისოთ შეუძლებელია და ყოველივე პირველი დაწყება აღბეჭდავს მთელს ადამიანის სიცოცხლეს სიკვდილამდინ...

1860 წ.

947.922
Ʒ325

947.922
ჭ 325

ზ. ჭიჭინაძის.

წიგნის მაღაზიაში, იარმუკაზე, რუსის საყდრის ქვემოთ, ბაღის გვერდზედ, არჯევანიძის სახლებში, ისყიდება სხვა და სხვა ქართული და რუსული ძველი წიგნები.

მომზადებულია დასაბეჭდად ბიოგრაფიები: დ. ბაქრაძის, გ. ორბელიანის, დ. ერისთავის, ელენე ლორთქიფანიძის და ევროპაში მცხოვრებ და სტამბოლში გარდაცვლილ ქართველ ეპისკოპოზის პეტრე ხარისჭირაშვილისა.

იბეჭდებიან და სააღდგომოთ გამოვლენ ტრაგედია «ავაზაკნი» ანტონ ფურცელაძისა, «დავით აღმაშენებელი» ისტორიული დრამა თ. ალექსანდრე ორბელიანისა, «სიბრძნე სიცრუე» ს. ორბელიანისა, და «უკანასკნელი დღენი, სიკვდილით დასასჯელისა» მოთხრობა ვიქტორ ჰიუგოსი.

ფასი 10 კაპ.